JAN KŘTITEL

Původ materiálu
Martin Fér
Pořadí v lekci
7

Žalmy 37:5-6 Svou cestu svěř Hospodinu, doufej v něho, on sám bude jednat. Dá, že tvoje spravedlnost zazáří jak světlo, jako polední jas tvoje právo.

Liturgické čtení-L 3,3-8

Klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti

- Jan Křtitel je **zosobněním starozákonních předpovědí**. Hospodinovo slovo zní skrze Jana nyní jinou formou. To, co bylo ve SZ řečeno, je v Janovi zpřítomněno a Janem ztělesněno. Hospodinovo slovo je skrze Jana vidět i slyšet. Jan Křtitel je Hospodinův hlas, ohlašující Hospodinovu blízkost. Jak to činí? Křtí, káže a žije určitým způsobem. Janův křest je bližší kumránskému rituálnímu omývání než pozdějšímu křesťanskému křtu. Za Janem přicházejí lidé plní svých průšvihů a chyb, kteří potřebují odpuštění a ujištění o tomto odpuštění. Své chyby a provinění jakoby před Janem, s odpuštěním, „vyzvraceli“ a on gestem (ponořením do vody) tuto jejich nečistotu z nich oplachuje. Jedná jako prorok Elíša (2Kr 5), který malomocného Naámana syrského nechal ponořit právě v Jordánu. Naáman po křtu jako by vstoupil do zaslíbené země – aspoň si ji bere sebou domů. Tak i - - **Janův křest** můžeme chápat jako připomenutí přechodu Jordánu: teď vám Hospodin (od něhož nic nečekáte) zase něco otevírá; nejen skupince vybraných, ale všem (celníkům, vojákům). Janův křest není odznakem sekty „spravedlivých“, ale znamením záchrany pro každého. Jan lidem hříchy neodpouští, křtem odpuštění hříchů pouze demonstruje. Ten, kdo bude hříchy odpouštět, a tedy křtít Duchem svatým, teprve přijde za Janem. Jan křtem pouze přitakává jejich pokání. Dává najevo, že je správné své hříchy vyznávat, že je správné po odpuštění toužit, odpuštění potřebovat a být o odpuštění ujištěn.

- V patnáctém roce vlády císaře Tiberia… Lukášovo podání zakotvuje Janův příběh historicky. To je vůbec Lukášova specialita, uvádět evangelijní příběhy **v historických souvislostech**: *„za dnů judského krále Heroda…, v těch dnech, kdy vyšlo nařízení od císaře Augusta…“* - Můžeme se domnívat, že to byl Lukášův způsob, jak dodat svému vyprávění na věrohodnosti,

psal je přece jako svědectví vznešenému Teofilovi. Důležitější ale je, že tím Lukáš chce vyjádřit, že jeho evangelium (dobrá zpráva o Ježíši Kristu) není nějaká pohádka nebo legenda, ale příběh, který se v konkrétním čase a v konkrétních souvislostech lidí dotýká, ať už se s ním setkali nebo o něm „jen“ slyšeli zvěstovat. Například od proroka Jana, u řeky Jordánu.

- **zástupy** - Lukáš (na rozdíl od Mk a Mt, kde Jan vede kazatelský monolog) před námi rozvíjí mnohem barvitější a zalidněnější příběh, v němž se i hojně diskutuje. U Lukáše se to vůbec všude hemží *zástupy*: Božímu znamení, učiněnému na Zachariášovi, asistuje „velké množství lidu“ (Lk 1,10); okolnosti Ježíšova narození provázejí davy lidí, zástupy nebeské, houfec pastýřů (Lk 2); v příběhu Jana Křtitele (kap.3.) zástupy vycházejí na poušť, zástupy se ptají, lidé jsou plni očekávání, lid je napomínán a je mu kázána radostná zvěst. To je další Lukášův důraz: evangelium není dobrá zpráva pro úzkou skupinku vyvolenců, nýbrž „pro všechen lid“. Na Teofilův dotaz: „proč Jan nekázal v synagóze nebo v chrámě“, můžeme nechat Lukáše odpovědět, že tam by zřejmě nepřišli ti, co také potřebují slyšet o Mesiáši, o odpuštění hříchů, o spravedlivém Božím soudu (celníci, vojáci).

- **čiňte pokání** - A jak se taková věc projevuje, co to je? Projevuje se jako obrácení; což neznamená obrat o 90 ani o 180 stupňů, ale přichýlení se k Bohu Abrahamovu, který žije a jedná v Ježíši Kristu. Projevuje se jako nastavení ucha, tváře a srdce Kristovu hlasu (souvislost mezi pokáním a blížícím se Božím královstvím: bez obrácení nelze předávat zprávu o blízkosti království Božího a žít z ní). Jan své posluchače odkazuje na toho, kdo jde za ním a přesahuje ho: významem, tím co bude mluvit a činit. Pokání tedy není jen vyznávání hříchů, ale celkové vnitřní přeorientování se na Krista (nejen slovy, ale srdcem, životem). Pokání je vydat se lepším směrem, než jsme šli předtím. Kam, kudy je ten lepší směr? V následování toho, kterému já připravuji cestu, říká Jan. A aby nebylo pochyb, kdo to je, vzápětí Lukáš uvádí příběh o Ježíšově křtu.

- **křest na odpuštění hříchů** - reakce na Janovu (Hospodinovu) zvěst. Lukáš tu naznačuje, že evangeliu se nedá naslouchat nezaujatě. Křest se tak stává prvním dotekem, počátkem osobní účasti na Ježíšově příběhu. Máme slyšet, že evangelium není pouhá informace. Evangelium se musí člověka dotknout, máme se jím nechat zasáhnout a změnit. A Jan je ten, kdo do této osobní účasti na zvěsti evangelia zve. Jeho cílem není podat informaci nebo svědectví, ale přivést (katechumena, čtenáře, posluchače) k dotyku, k prožitku Boží blízkosti, k účasti na Božím jednání. Jan tím, že ukazuje na Ježíše jako toho, kdo je pro život, pro odpuštění... důležitý, předává štafetu a činí z posluchačů (z těch, kdo jsou zvěstí o „spasení Božím“ dotčeni) ty, kdo pokračují v uvádění k Ježíši, k odkazování k němu. K tomu, který křtí Duchem svatým, což jinak řečeno znamená: k tomu, který uvádí do Boží blízkosti. „Lukášovský Křtitel“ se chová tak nekřtitelovsky: není tu „vztyčeným ukazovákem“, nýbrž poskytuje „rady“ tak profláklým existencím jako jsou celníci a vojáci. Neříká jim „nedělejte to“, ale – dodržujte

pravidla, nedrancujte, nevydírejte – tedy nezneužívejte své funkce a moci.

- **hlas volajícího na poušti -** tak volá prorok, tak volá vidoucí, který vidí do lidských srdcí, plných zákrut a bariér. Co je křivého ve vašem srdci, ať je přímé! Odstraňte bariéry, zbourejte zdi, nechte se proniknout Duchem Božím a podmanit Božím slovem, které přichází a které promění pustiny v rozkvetlou zahradu! (Iz 40,3-5). Toto prorocké volání Izajášovo je vloženo do úst Jana Křtitele a jeho prorocká výzva je vztažena na příchod Kristův (*Mesiáše, spasení Božího).*

- **poušť** - cosi prázdného, vyschlého, pustého. Výmluvný obraz pro nebezpečí, smrt, ohrožení a nedostatek. Ale také místo pokušení, zkoušek a rozhodnutí.

- **náš otec jest Abraham -** otec národa, otec víry. Jsme jeho potomci, říkali si Izraelci, patříme Božímu lidu, máme v něm svůj podíl a nic se nám nemůže stát. Jsme tu po staletí; na rozdíl od mnoha zaniklých národů jsme nezničitelní. Podobně argumentují i křesťané – povrchně a sebeuspokojeně. Je zapotřebí, abychom se osvobodili od takové falešné mesiášské představy o sobě a o své úloze ve světě. Abychom přestali argumentovat, že jsme tady po staletí, ba tisíciletí a že jsme nezastupitelní. Ohánět se tím, že je tady církev téměř odjakživa a že si toho má společnost považovat, to není žádný argument. To, že tady církev existuje, vůbec nic neznamená, pokud je zplanělá, povrchní. Pokud se míjí s Božím povoláním, jeho vůlí a přáním, jaký by měl jeho člověk a jeho lid být, může být mrtvá – a tedy jako mrtvý strom, která nenese ovoce, vyťata, vykopána, spálena – a nahrazena někým jiným.

ÚSKALÍ TEXTU

- Plemeno zmijí, kdo vám ukázal... Nejde o nadávku. Nejde o to, vyhrůžkami a zastrašováním přivést zástupy ke křtu. Jde o to, aby ti, kdo jsou rozhodnuti jít cestou křtu a pokání (cestou přímou, rovnou, bez zákrut a úhybných manévrů), byli varováni před falešnou sebejistotou (nestačí, být *dětmi Abrahamovými*; je nutné nést ovoce odpovídající nové skutečnosti *obráceného* (na Krista orientovaného) života.

- Zástupy ochotné činit pokání, neříkají **„litujeme“**, nýbrž **„co máme dělat?“** Pokání není záležitostí řečí, ale činů. Upozorněte na to, že Jan nežádá od pokřtěných, aby opustili svá povolání, stali se jeho žáky a převzali jeho způsob života – ale mají být jiní (všímat si potřebných) v rámci svého běžného života. To je další permanentní Lukášův důraz – ohled na všelijak potřebné. Když dává odpověď zástupům, nejde v ní jen o výzvu k odhodlání zbavit se věcí, odříci si něco, nýbrž rozdělit se s chudými (Iz 58,7).

- Slyšíme-li **o nastávajícím hněvu**,převažuje v nás dojem, že bychom se vlastně měli bát Božího soudu. Avšak Janovo napomínání (které nám snad zní jako hrozby) je Lukášem chápáno jako **radostné zvěstování** (evangelizace) (Lk 3,18). Lidé, přicházející k Janovi, posluchači jeho kázání, vnímají tíhu svých vin a soud považují za logický a nevyhnutelný. Proto v nich Janova řeč o ohni a sekeře nevzbuzuje strach, nýbrž naději: Z ní totiž jasně slyší, že tu není jen ten oheň a sekera, které by zasloužili, ale že tu je východisko: někdo ví o cestě ven, někdo se odvažuje říci, co dělat, aby trestající ruka nedopadla: čiňte pokání a dejte se pokřtít na (znamení) odpuštění hříchů.

POMŮCKY

- křestní náčiní

- fotografie ze křtu (nejlépe dětí i dospělého)

- mapka nebo obrázek s Jordánem

- stavebnice, z níž půjde postavit silnice (cesta) klikatá, kopcovitá a cesta přímá, rovná

MOTIVAČNÍ UVEDENÍ DO PŘÍBĚHU

pro mladší školní věk:

Po jaké cestě se vám lépe jde nebo jede na kole: po rovné, široké, přímé cestě nebo po cestě hrbolaté, plné zatáček a kopců? (Pokud si děti vyberou druhou možnost, což je pravděpodobné, můžete navázat následující otázkou). A co lidé všelijak postižení, jaká pro ty bude lepší cesta? Vyprávění pak může začít odkazem na proroka Jana, který ohlašuje Boží záměr: vybudovat dobré, přímé, bezbariérové cesty (vztahy) mezi lidmi a Bohem a mezi lidmi navzájem. Jan je „Boží hlásná trouba“, oznamující, že všichni mají stejnou, rovnou příležitost, připojit se k Božímu „projektu“.

pro střední a starší školní věk:

Víte, jak je pro člověka s postižením obtížné dostat se někam, kam vede hrbolatá, úzká a klikatá cesta? Víte, co jsou bezbariérové stavby? Proč se stavějí bezbariérové domy, obchody, nemocnice, školy..? - Aby měli šanci se tam dostat i ti, kdo by kvůli svému postižení nemohli. Jak je možné pomoci?

Jan Křtitel byl takovým průkopníkem, ohlašovatelem bezbariérového přístupu – k Bohu. Všichni jsme postiženi (znehybněni) svými vinami a Jan naznačuje, ohlašuje schůdnou cestu., možnost. narovnání cesty od Boha k lidem, od lidí k Bohu.

OSNOVY VYPRÁVĚNÍ

Zaměřte se ve vyprávění na to, co Jan říká a komu to říká a co oni mu na to říkají; zaměřte se na Jana a na ty zástupy, které za ním vycházely na poušť. Jan je neváže na sebe, ale odkazuje na Mesiáše, jež přichází „pro všechen lid“ (Lk 2,10)

a) osnova pro mladší školní věk:

I. Motivace

II. Jan vystupuje s prorockou zvěstí:

III. Jan káže zástupům: „Čiňte pokání a dejte se pokřtít...“

IV. Zástupy se Jana ptají: „Co máme dělat?“

V. Janova odpověď: „Buďte milosrdní a spravedliví“

b) osnova pro střední a starší školní věk:

I. Motivace

II. Prorocké poslání Jana Křtitele: připravit cestu Mesiáši a k Mesiáši

III. Jan křtí na znamení odpuštění

IV. Vyzývá k pokání, kritizuje sebespokojené

V. Jan ukazuje nový směr

VI. Viditelná proměna – ovoce pokání (spravedlnost a milosrdenství)

VYPRÁVĚNÍ

I. MOTIVACE

Ohlásil se vám na návštěvu někdo důležitý, nějaký vzácný host. Co v takovém případě obvykle uděláte? Asi si trochu uklidíte, upečete buchtu (spíš maminka), třeba i dáte na stůl. Zapřemýšlíte, jak ho pohostíte, co by mohl mít rád. Sundáte si tepláky a vezmete si něco slušnějšího, ustelete si, špinavé ponožky strčíte do pračky nebo alespoň pod postel, aby se návštěva nemusela brodit vaším nepořádkem a překračovat roztahané věci. Taková návštěva člověka dokáže vyprovokovat k tomu, aby si doma dal pár věcí zase do pořádku.

II. PROROCKÉ POSLÁNÍ JANA KŘTITELE: PŘIPRAVIT CESTU MESIÁŠI A K MESIÁŠI

Dnes si vyprávíme o Janu, kterému se říkalo „Křtitel“. Byl to prorok. Jako prorok měl ohlašovat velkou návštěvu. Návštěvu, která všem lidem přinese radost, pomoc, naději (říká se tomu někdy „spása“). Jan Křtitel chodil v okolí řeky Jordán a mluvil o tom, že už brzy přijde Mesiáš - a právě s ním přijde všechno to dobré, na co se mohou lidé těšit. Jan říkal: Připravte mu cestu! Každá díra bude zasypána, co je křivé, se narovná, hrboly na cestách zmizí a všichni konečně poznají, že Bůh přináší radost, pokoj a naději! Možná to zní trochu zvláštně, jako by někdo měl najmout bagry a parní válce a začít opravovat silnice - ale Jan to myslel asi trochu jinak.

Když k nám jde někdo na návštěvu, tak přichází často hlavně proto, aby se s námi setkal. Aby si s námi popovídal. A tak ještě daleko důležitější než ta vytřená chodba nebo upečená buchta je to, jestli se také my s ním vůbec chceme setkat. Jestli stojíme o to, s čím přichází a co nám chce povědět. Jestli o tom budeme přemýšlet, nebo jestli je nám to jedno. Stává se, že si s někým nedovedeme opravdu promluvit, protože jako by nám něco bránilo, jako by v nás byla nějaká hradba: třeba, když jsme si někdy něco ošklivého udělali a teď se stydíme. Nebo když před sebou něco skrýváme. Bojíme se. Nedůvěřujeme si. Anebo o tu návštěvu ani nestojíme. Chce se nám jít raději na fotbal nebo do kina. To pak rozhovor vázne a z toho setkání nic není.

O něčem podobném mluví i Jan Křtitel, když vyzývá: Připravujte cestu Pánu! Někdo přichází a na toto setkání je potřeba se připravit. Udělat si čas. Dát stranou vše, co by nám mohlo v setkání s ním bránit. Dát věci do pořádku. A hlavně chtít, aby přišel. Pozor - on už přichází, už je docela blízko.

III. JAN VYZÝVÁ K POKÁNÍ

Jan to říká ještě jinak. Lidi, kteří k němu přicházejí, vyzývá: Čiňte pokání a dejte se pokřtít na odpuštění hříchů. Asi samá nesrozumitelná slova. Třeba to „pokání“ – víte, co to je? Často se říká, že to znamená něčeho litovat, ale to není úplně přesné. Pokání je obrat. Změna. Když

poznám, že jdu špatným směrem, tak se musím vrátit nebo jít jinudy. To je pokání, o kterém mluví Jan. Nejen brečet nad rozlitým mlékem. Nejen si nadávat, jaký jsem špatný. Lidi, je potřeba žít jinak! Přestat myslet jenom na sebe a všimnout si, že vedle vás žije někdo, kdo vás potřebuje. Přestat si myslet, že si všechno nějak zařídíte sami, a přijímat věci jako nezasloužený dar. Přestat si myslet, že já jsem ten nejdůležitější, okolo kterého se musí všechno točit. Přestat si myslet, že jsem superstar, která nikdy nic nepokazí. A úplně nejlepší pokání bude, když obrátíte svoje oči, svoje srdce, celý svůj život k tomu, který přichází a přináší spásu. On už vám ukáže, co je důležité.

IV. KŘTÍ NA ZNAMENÍ ODPUŠTĚNÍ, KRITIZUJE SEBESPOKOJENÉ

Čiňte pokání a dejte se pokřtít na odpuštění hříchů.To druhé, k čemu Jan zve, je křest. Ten Janův vypadal tak, že kdo chtěl být pokřtěn, s tím Jan sestoupil do řeky Jordánu, úplně ho ponořil do vody a pak ho zase vytáhl ven. Taková pořádná koupel, při které si člověk mohl uvědomit, že toho ze sebe potřebuje mnoho umýt, mnoho špíny. Lidské životy občas připomínají skládku odpadu, kterou je potřeba vyčistit.

Janův křest je ujišťoval o tom, že to jde. Člověk smí doufat, že každý průšvih, každá chyba („hřích“) jde umýt, odpustit. Že se v té špíně nemusíme donekonečna topit a dusit. Jan křtil v Jordánu, a tak si všichni mohli také vzpomenout na to, jak kdysi Izraelský národ vstupoval do zaslíbené země. Každý Izraelec musel tenkrát projít Jordánem, nechat za sebou poušť (a spoušť) a vykročit k novému životu v zemi, kterou jim Hospodin daroval. Podobně to lidem připomínal i Janův křest: Nechte za sebou všechno zlé, všechnu spoušť, a vstupte znovu do zaslíbené země. Zkuste to znovu. Hospodin pro vás zase něco dobrého připravuje.

Za Janem, který ohlašoval příchod Mesiáše, přicházelo mnoho lidí. Ale chodili za ním i takoví, kteří po žádné změně netoužili. Brali Jana spíš jen jako zajímavou pouťovou atrakci. U takových si Jan nebral servítky a mluvil k nim docela tvrdě: „Plemeno zmijí, nemyslete si, že stačí mít před druhými jenom spoustu zbožných řečí. Nedomnívejte se, že vám stačí chodit do kostela a o nic víc se nemusíte starat! Říkáte si, že jste praví Izraelci, ti správní věřící - ale Bůh si místo vás najde někoho jiného.“ Tím plemenem zmijí myslel hlavně ty, kteří si o sobě mysleli, že nic až tak moc zlého nedělají, že je to s nimi vlastně v pořádku - a tak vlastně ani žádné odpuštění hříchů nepotřebují. Možná si také v koutku duše říkali, že Mesiáš - až přijde - tak určitě na první návštěvu půjde rovnou k nim.

V. JAN UKAZUJE NOVÝ SMĚR

Jenže Jan se snažil ukázat, že změna je potřebná. Zvlášť když se blíží ta vzácná návštěva. Přichází Mesiáš. Nemůžeme se spokojit s tím, jak na tom jsme, co děláme. Je potřeba se změnit (a stále měnit). Časem se ukáže, že Ježíše - toho Mesiáše, na kterého připravoval Jan - poznají a přijmou hlavně ti, kdo si uvědomí, že toho v životě potřebují hodně změnit. Naopak ti, kteří si o sobě mysleli, že toho až tak moc měnit nemusí, ti Ježíše nakonec ukřižovali. Proto Jan stále zdůrazňuje: Kdo se chce setkat s Mesiášem, nesmí si o sobě myslet, že je to s ním v pořádku.

VI. VIDITELNÁ PROMĚNA – OVOCE POKÁNÍ (SPRAVEDLNOSTI A MILOSRDENSTVÍ)

„Ale co máme tedy dělat?“ ptali se ti, co přicházeli za Janem. Chceme se změnit, ale jak? A Jan jim odpovídal: „Myslete víc na druhé. Naučte se dělit o to, co máte. Když máte dvoje oblečení a potkáte chudáka, který nemá nic, tak mu to jedno dejte. Když má někdo hlad, tak mu dejte najíst.“ Přicházeli za Janem i výběrčí daní, lidé známí tím, jak z každého uměli vytáhnout co nejvíc peněz do své vlastní kapsy. Také ti se chtěli změnit. Těm Jan říkal: „Dodržujte zákony. Neberte od lidí víc, než máte nařízeno. Nepodvádějte a nešiďte.“ Dokonce přicházeli i vojáci. Ale i pro ty Jan něco měl: „Nedopouštějte se násilností, nikoho neokrádejte ani nemučte, ale chraňte slabé.“ Pro každého měl Jan radu, jak může s tou změnou života začít. Jak změnit život tak, aby z toho měli užitek druzí lidé. Aby nebyl v nouzi ten, kdo potřebuje pomoc. Aby nebyl nikdo utlačován. Aby nikdo nemusel zůstat sám.

K takové změně života Jan vyzývá. Je to také nejlepší způsob, jak se připravit na příchod Mesiáše. Vždyť i on bude přinášet pomoc a radost každému, kdo ji potřebuje.

MODLITBA

Pane, děkujeme, že je odpuštění hříchů. Že, když něco v životě zkazíme, smíme začít znovu. Prosíme, ať si nikdy nemyslíme, že nepotřebujeme odpuštění. Ať si o sobě nemyslíme, že nikoho nepotřebujeme. Otevírej nám oči, abychom viděli kolem sebe ty, kdo nás potřebují. Amen

PODNĚTY PRO ROZHOVOR, Dramatické zpracování, hry

- znáte konto „Bariéry“? Víte, k čemu slouží?

- v jaké souvislosti jste slyšeli vyjádření, že někdo „činil pokání“? Čím byste slovo „pokání“ nahradili? Zažili jste sami situaci, kdy jste „činili pokání“? Souvisí pokání s trestem nebo s odpuštěním?

- vyprávění o Janu Křtiteli podle Lukáše je plné děje; pokuste se s dětmi o dramatické ztvárnění (zástupy přicházejí, Jan jim něco říká, zástupy se ptají...; přicházejí celníci, ptají se, také vojáci, Jan jim odpovídá...)
- můžete si zahrát hru ‚Pepíčku, pípni‘ (učíme se naslouchat hlasu, poznávat ho, poslouchat, co říká...)

Odkaz na pracovní list
7 Jan Křtitel
Odkaz na píseň
Neskládejte v mocných naději (EZ632)
Zní, zní, zní hlas temný, tichý
Před tvou tváří, Pane, nemám vůbec nic
Probuďme se, křesťané, k pokání pravému
S námi je Bůh náš, slyšte, národy
Život nám ubíhá, den za dnem plyne
Odpusť (EZ688)
Otevřete brány hradeb kamenných
Cílová skupina
Školní
Mladší školní
Katechetické cykly
Pozvání na cestu - Evangelium Lukášovo
Biblický odkaz (kat)
Lukáš 3,1–14